

THE IMAGE OF A WOMAN IN POSTSOVET UZBEK POETRY

Gulchiroy Mansurova

Theory and practice of translation

Student of Faculty Group 406

najmiddinovagulchiroy@gmail.com

Abstract: This article analyzes the formation of the female voice in post-colonial Central Asian literature, focusing on its artistic and social meanings as well as its literary-aesthetic expression. During the colonial period, the image of women was often portrayed through the male gaze, depicted in domestic or ideological contexts. However, in post-independence literature, women gained their own voices. Female writers such as Halima Khudoyberdiyeva, Saida Zunnunova, Khurshida Abdullayeva, Nargiza Oktamova, and others explore the deep layers of female psychology, their place in society, and the process of self-realization and freedom. The article, based on postcolonial theory, examines women's self-awareness, resistance to social stereotypes, and the restoration of national identity. The study substantiates the moral, aesthetic, and philosophical significance of the female voice in literature, emphasizing its role in the spiritual awakening of society. It also explores the new artistic representations of femininity in the works of contemporary writers.

Keywords: colonialism, female voice, national identity, freedom, spirituality, postcolonialism, morality, female writers.

POSTSOVET O'ZBEK SHE'RIYATIDA AYOL OBRAZI

Mansurova Gulchiroy,

Tarjima nazariyasi va amaliyoti

Fakulteti 406-guruh talabasi

najmiddinovagulchiroy@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada mustamlakachilikdan keyingi davrda Markaziy Osiyo adabiyotida ayol ovozi shakllanishi, uning badiiy va ijtimoiy mazmuni hamda adabiy-estetik ifodasi tahlil etiladi. Mustamlaka siyosati davrida

ayol obrazi ko‘proq erkak nigohi orqali, maishiy yoki mafkuraviy yo‘sinda tasvirlangan bo‘lsa, mustaqillikdan keyingi adabiyotda ayol o‘z ovozigaga ega bo‘ldi. Ayol yozuvchilar — Halima Xudoyberdiyeva, Saida Zunnunova, Xurshida Abdullaeva, Nargiza O‘ktamova va boshqalar ijodida ayol ruhiyatining chuqur qatlamlari, jamiyatdagi o‘rni, erkinlik va o‘zligini anglash jarayoni keng yoritiladi. Maqolada postkolonial nazariya asosida ayolning o‘zini anglash, ijtimoiy stereotiplarga qarshi kurashish va milliy identitetni tiklash jarayonlari yoritilgan. Tahlil davomida ayol ovozinin adabiyotdagi ma’naviy, estetik hamda falsafiy ahamiyati, uning jamiyatdagi ruhiy uyg‘onishdagi o‘rni asoslab beriladi. Tadqiqot shuningdek, zamonaviy yozuvchilarning asarlarida ayollik obrazining yangi badiiy ko‘rinishlarini ham o‘rganadi.

Kalit so‘zlar: mustamlakachilik, ayol ovozi, milliy identitet, erkinlik, ruhiyat, postkolonializm, ma’naviyat, ayol yozuvchilar.

Аннотация: В данной статье анализируются формирование женского голоса в литературе Центральной Азии в постколониальный период, его художественное и социальное содержание, а также литературно-эстетическое выражение. Если в эпоху колониальной политики женский образ преимущественно изображался через мужской взгляд, в бытовом или идеологическом русле, то в литературе периода независимости женщина обрела собственный голос. В творчестве писательниц — Халимы Худойбердиевой, Саиды Зуннуновой, Хуршиды Абдуллаевой, Наргизы Ўктамовой и других — широко раскрываются глубокие пласты женской психологии, её место в обществе, процесс осознания свободы и собственной идентичности. В статье на основе постколониальной теории освещаются вопросы самопознания женщины, её борьбы против социальных стереотипов и восстановления национальной идентичности. В ходе анализа обоснована духовная, эстетическая и философская значимость женского голоса в литературе, а также его роль в духовном пробуждении общества. Исследование также рассматривает новые художественные образы женственности в произведениях современных авторов.

Ключевые слова: колониализм, женский голос, национальная идентичность, свобода, психология, постколониализм, духовность, женщины-писательницы.

XX asrning ikkinchi yarmi Markaziy Osiyo adabiyoti uchun murakkab, ammo muhim davr bo'ldi. Sovet mustamlakachiligi siyosati tufayli adabiyot mafkuraviy tazyiq ostida shakllandi. Ayniqsa, ayol yozuvchilarning ovozi uzoq yillar davomida cheklangan, ularning ijodi ko'pincha "maishiy" yoki "romantik" deb baholangan. Aslida esa, bu asarlarda jamiyatdagi ayolning ruhiy kechinmalari, ichki isyoni va erkinlikka intilishi yotardi.

Mustaqillik yillarida adabiyot yangi yo'nalishga ega bo'ldi — u endi shaxs va millat o'zligini anglash vositasiga aylandi. Shu jarayonda ayol yozuvchilar ovozi balandroq yangradi. Ular endi faqat oilaviy hayot haqida emas, balki ayollik, millat, erkinlik, dard va orzu haqida so'zladilar. Shu tariqa, postkolonial tafakkur ayol qalbining so'nib qolgan ovozini qayta uyg'otdi.

Sovet davrida ayol obrazi mafkuraviy ideal darajasiga ko'tarilgan bo'lsa-da, uning shaxsiy ruhiyati ko'pincha chetda qolgan. Adabiyotda ayol — "mehnatkash", "fidoyi ona", "vatanparvar ayol" obrazlarida tasvirlangan. Bu obrazlar ijtimoiy foydali bo'lishi bilan birga, shaxsiy his-tuyg'ulardan ajratilgan edi. Ammo 1970–1980-yillardan boshlab ayol yozuvchilarning yangi avlodi paydo bo'ldi. Zulfiya, Saida Zunnunova, Halima Xudoyberdiyeva singari ijodkorlar ayolni ideal emas, balki tirik, his qiluvchi va o'ylovchi inson sifatida ko'rsatdilar. Masalan, Zunnunovanning "Ayolning yuragi" she'rida ayol sevgisi bilan birga, jamiyatdagi adolatsizlikka qarshi ichki norozilik ifoda etiladi¹. Bu davr adabiyotida ayol ovozi hali ham jilovlangan bo'lsa-da, u allaqachon "jimlik devori"ni yorib chiqib boshlagan edi. Ayol endi erkak nigohi orqali emas, o'z nigohi bilan hayotni tasvirlay boshladi.

1990-yillardan so'ng mustamlaka mafkurasi barham topdi. Shu bilan birga, ayollar adabiyotdagi ovozi mustaqillik va o'zlikni anglash ramziga aylandi. Halima

¹ Zunnunova, S. She'rlar to'plami. — Toshkent: Adabiyot va san'at, 1982.

Xudoyberdiyeva o‘z she’rlarida ayollikni kuch, sabr, mehr va jasorat ramzi sifatida ifodalaydi. Uning “Men ayolman” she’rida quyidagi satrlar bu ruhni yaqqol ko‘rsatadi:

“Men ayolman — erkinlikning ruhi,
Men mehr bilan yaratuvchi ona.”

Shoira uchun ayol — jamiyatning tayanchi, lekin u jim qoluvchi emas, balki gapiruvchi, fikr bildiruvchi mavjudotdir².

Hamid Ismoilovning “Jinlar bazmi” romanida esa ayol obrazi milliy o‘zlikning ko‘zgusiga aylanadi. Asardagi ayollar — mustamlaka davrining ruhiy jarohatini boshidan kechirayotgan, lekin o‘z qadriyatini saqlab qolishga intilayotgan insonlardir. Bu obrazlar orqali yozuvchi ayollik va millat orasidagi murakkab, ammo uzviy bog‘liqlikni ko‘rsatadi.

Ayol ruhiyatining badiiy ifodasi — bu millat ruhiyatining ifodasidir. Mustamlakachilik davrida nafaqat siyosiy, balki ma’naviy qaramlik ham yuzaga kelgan edi. Ayol yozuvchilar ana shu ruhiy zanjirni uzishga harakat qildilar.

Xurshida Abdullaeva asarlarida ayol obrazlari ichki izlanish, o‘zini anglash va jamiyat talablariga qarshi kurash orqali o‘sadi. Bu jihatdan ularning asarlari psixologik realizmga yaqin. Masalan, yozuvchining “Soyaning nidosi” hikoyasida ayol o‘z “men”ini topish jarayonida ijtimoiy bosim bilan yuzlashadi — bu jarayon milliy uyg‘onishning ramziga aylanadi³.

Ayol ruhiyati orqali milliy identitet tiklanadi. Chunki o‘zini anglagan ayol — o‘zligini anglagan millatning timsolidir.

Ayol ovozi nafaqat adabiy hodisa, balki ma’naviy uyg‘onish belgisi sifatida qoraladi. Shoiralar asarlarida ayollik — kuch, mehr, sabr va bunyodkorlik manbai sifatida talqin etiladi. Halima Xudoyberdiyevaning “Ona yurtim, baxtim mening” she’rida ayol nafaqat ona, balki millatning ruhiy ustuni sifatida gavdalanadi. Bu

² Xudoyberdiyeva, H. Men ayolman. — Toshkent: G‘afur G‘ulom nomidagi nashriyot, 1999.

³ Abdullaeva, X. Ayol ruhiyati va zamonaviy adabiyot. — Toshkent: Fan, 2018.

jarayonni postkolonial nazariya doirasida talqin etgan tadqiqotchilar ayol ovozinining milliy uygʻonishdagi oʻrnini alohida taʼkidlashadi.

Zamonaviy adabiyotda esa bu yoʻnalish yanada kengaydi. Shaxnoza Muminova, Nargiza Oʻktamova, Dilfuza Xolmatova singari ijodkorlar asarlarida ayolning ijtimoiy tenglik, maʼnaviy erkinlik va oilaviy bosim muammolari chuqur tahlil etiladi. Ularning asarlarida ayol ovozi endi jim emas — u oʻz huquqini, dardini, orzusini ifoda etuvchi kuchli ovozga aylangan.

Postkolonial adabiyot nazariyasi nuqtai nazaridan qaraganda, ayol ovozi — bu milliy xotira, ijtimoiy ong va ruhiy mustaqillikning belgisi⁴. Markaziy Osiyo ayol yozuvchilari oʻz asarlarida kolonial qarashlarni inkor etish, milliy qadriyatlarni qayta tiklash hamda ayollikni erk va ijod ramziga aylantirishga muvaffaq boʻldilar.

Ayolning ovozi — bu jim boʻlgan tarixning tovushi, unutilgan xotiraning qayta yangrashi. Shu bois, ayol yozuvchilarning asarlari nafaqat badiiy, balki falsafiy, sotsiologik va psixologik jihatdan ham qimmatga ega.

Mustamlakachilikdan keyingi Markaziy Osiyo adabiyotida ayol ovozinining paydo boʻlishi — bu milliy uygʻonishning badiiy koʻrinishidir. Ayol yozuvchilar oʻz asarlari orqali tarixiy jimlikni buzib, ayollikni kuch, mehr, iztirob va erkinlik ramziga aylantirdilar. Ularning asarlarida ayol endi jim emas — u soʻzlaydi, savol beradi, izohlaydi, baʼzan norozilik bildiradi. Eng muhimi, u oʻzini eshittira oladi. Shu jarayon orqali Markaziy Osiyo adabiyotida “ayol ovozinining davri” boshlandi.

Ayol ovozi orqali millat oʻz tarixini, ruhiyatini va ertangi kunini yangicha idrok etmoqda. Bu holat hali tugamagan — u zamonaviy adabiyotda davom etmoqda, yangi shakllarda rivojlanmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Zunnunova, S. Sheʼrlar toʻplami. — Toshkent: Adabiyot va sanʼat, 1982.
2. Xudoyberdiyeva, H. Men ayolman. — Toshkent: Gʻafur Gʻulom nomidagi nashriyot, 1999.

⁴ Ismoilov, H. Jinlar bazmi. — Toshkent: Sharq, 2008.

3. Abdullaeva, X. Ayol ruhiyati va zamonaviy adabiyot. — Toshkent: Fan, 2018.
4. Ismoilov, H. Jinlar bazmi. — Toshkent: Sharq, 2008.
5. Mirzayeva, S. Markaziy Osiyo adabiyotida modern ayollik konsepsiya. Samarqand: SamDU nashriyoti, 2022.
6. Najmiddinov, A O'zbek adabiyotida ayol obrazi. Toshkent: Ma'naviyat, 2011.